

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

O'ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM ISTIQBOLLARI

**II RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI**

OKTYABR, 2026-YIL

ISBN 978-9910-8337-7-9

O‘ZBEKISTON – 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI. II Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2026. – 200 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o‘tkazilgan sana: 2026-yil, 2-oktyabr

Mas’ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur nashrda “O‘zbekiston — 2030: innovatsiya, fan va ta’lim istiqbollari” nomli II Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi doirasida taqdim etilgan ilmiy maqolalar to‘plami jamlangan. Unda O‘zbekistonning turli oliy ta’lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari, tarmoq tashkilotlari, mustaqil tadqiqotchilar tomonidan taqdim etilgan ijtimoiy-gumanitar, iqtisodiyot, huquq, biologiya, tibbiyot va boshqa sohalarga oid maqolalar kiritilgan. Maqolalarda ilm-fanning zamonaviy yo‘nalishlari, innovatsion texnologiyalar, ta’lim islohotlari hamda barqaror taraqqiyotga oid masalalar muhokama qilingan. To‘plam akademik izlanishlar, amaliy tajribalar va ilmiy xulosalarni birlashtirgan holda, fanlararo integratsiyani chuqurlashtirish va ilmiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsiya, fan va ta’lim, O‘zbekiston 2030, barqaror rivojlanish, ilmiy izlanishlar, fanlararo integratsiya, ilmiy hamkorlik, texnologik taraqqiyot, zamonaviy ta’lim.

ISBN 978-9910-8337-7-9

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

“MA’NAVIYAT” SEMANTIK MAYDONIDA “JASORAT” KONSEPTINING LINGVISTIK REPREZENTATSIYASI

Jurayeva Moxinabonu Komil qizi

Osiyo Xalqaro universiteti o'qituvchisi,
Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur tezisda “ma’naviyat” semantik maydonining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblangan “jasorat” konseptining lingvistik va konseptual xususiyatlari tadqiq etiladi. Jasorat insonning faqat jismoniy qo'rqmasligini ifodalovchi tushuncha sifatida emas, balki uning axloqiy, ruhiy, irodaviy va aksiologik sifatlarini birlashtiruvchi ko'p qatlamli konsept sifatida talqin qilinadi. Uning mardlik, matonat, qat'iyat, fidoyilik, vijdon, mas'uliyat, or-nomus, e'tiqod kabi ma'naviy tushunchalar bilan semantik aloqalari yoritiladi. Shuningdek, “jasorat” konseptining til birliklari, barqaror birikmalar va metaforik ifodalar vositasida verbalizatsiya qilinishiga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, jasorat, konsept, semantik maydon, lingvistik reprezentatsiya, mardlik, matonat, fidoyilik, aksiologik mazmun, konseptual metafora.

LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF “COURAGE” WITHIN THE SEMANTIC FIELD OF “SPIRITUALITY”

Jurayeva Moxinabonu Komil qizi

Lecturer at Asia International University,
PhD Student at Bukhara State University.

Annotation. This thesis examines the linguistic and conceptual features of the concept of “courage,” which is considered one of the important components of the semantic field of “spirituality.” Courage is interpreted not merely as a concept expressing a person's physical fearlessness, but as a multidimensional concept encompassing moral, spiritual, volitional, and axiological qualities. Its semantic relationships with such spiritual concepts as bravery, fortitude, determination, self-sacrifice, conscience, responsibility, honor, and faith are explored. Particular attention is also paid to the verbalization of the concept of “courage” through linguistic units, fixed expressions, and metaphorical expressions.

Key words: spirituality, courage, concept, semantic field, linguistic representation, bravery, fortitude, self-sacrifice, axiological content, conceptual metaphor.

KIRISH

Til insonning borliq haqidagi bilimlarini ifodalash bilan bir qatorda, jamiyat tomonidan tarixiy taraqqiyot davomida shakllantirilgan ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni ham o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli til birliklarining semantik tuzilishini o'rganishda ularning lug'aviy ma'nosi bilangina cheklanib qolmasdan, mazkur birliklar ortida mavjud bo'lgan konseptual, madaniy va aksiologik mazmunni ham hisobga olish muhimdir. Ayniqsa, insonning ma'naviy dunyosini ifodalovchi tushunchalar til va tafakkur munosabatini yoritishda alohida ahamiyat kasb etadi. “Ma’naviyat” ana shunday murakkab semantik makon bo'lib, uning tarkibida ezgulik, vijdon, adolat, or-nomus, e'tiqod, sabr, matonat, fidoyilik, mas'uliyat va jasorat singari o'zaro bog'langan konseptlar mavjud.

Mazkur semantik maydonda “jasorat” konsepti insonning irodaviy va axloqiy fazilatlarini ifodalashi bilan ajralib turadi. An'anaviy tushunishda jasorat ko'pincha xavfli vaziyatda qo'rqmaslik, mardlik ko'rsatish yoki murakkab sharoitga qarshi kurashish bilan

bog'lanadi. Biroq lingvokognitiv nuqtayi nazardan ushbu tushunchaning mazmuni bundan ancha kengdir. Jasorat insonning xavfni anglagan holda unga qarshi ongli ravishda harakat qilishi, muayyan maqsad va qadriyatni himoya qilishi, o'z qaroriga sodiq qolishi hamda uning oqibatlari uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishini ham anglatadi. Demak, jasoratning semantik mohiyatida qo'rqmaslikdan tashqari iroda, mas'uliyat, qat'iyat va axloqiy tanlov kabi komponentlar ham mujassamlashadi.

Shu jihatdan "jasorat" konseptini "ma'naviyat" semantik maydonining boshqa birliklaridan ajratilgan holda o'rganish mumkin emas. U, eng avvalo, "mardlik", "matonat", "qat'iyat" va "fidoyilik" tushunchalari bilan yaqin semantik munosabatga kirishadi. Ushbu tushunchalarning har biri insonning muayyan ijobiy sifatini aks ettirsa-da, ular o'rtasida mazmuniy farqlar mavjud. Mardlik shaxsning xavf va qiyinchilik qarshisida o'zini dadil tutishini anglatadi, matonat murakkab vaziyat va uzoq davom etuvchi sinovlarga bardosh berish xususiyatini ifodalaydi. Qat'iyat maqsad sari izchil harakat qilish va o'z qaroridan chekinmaslik bilan bog'liq. Fidoyilik esa insonning yuksak maqsad yoki o'zga shaxslar manfaatlari yo'lida shaxsiy manfaatlaridan voz kecha olishiga asoslanadi. Jasorat mazkur ma'nolarning ayrim belgilarini o'zida birlashtiradi, biroq uning asosiy xususiyati murakkab yoki xavfli vaziyatda faol va ongli harakatning mavjudligidir.

Jasoratning ma'naviy mohiyatini uning "vijdon", "haqiqat", "adolat", "or-nomus" va "mas'uliyat" konseptlari bilan aloqasida yanada aniqroq kuzatish mumkin. Insonning haqiqatni himoya qilishi, nohaqlikka qarshi chiqishi, o'z e'tiqodi va tamoyillaridan murakkab sharoitlarda ham voz kechmasligi jismoniy jasoratdan farqli ravishda axloqiy yoki ma'naviy jasorat sifatida namoyon bo'ladi. Bunday vaziyatda shaxsning harakati tashqi xavfni bartaraf etishga emas, balki ichki axloqiy tamoyillarni saqlab qolishga qaratiladi. Natijada jasorat insonning ichki ma'naviy barqarorligini ifodalovchi aksiologik kategoriya darajasiga ko'tariladi.

Til ushbu murakkab konseptual mazmunni turli leksik va frazeologik vositalar yordamida ifodalaydi. O'zbek tilida *jasorat ko'rsatmoq, mardlik qilmoq, mardona kurashmoq, xavfga tik boqmoq, ortga chekinmaslik, boshini egmaslik, irodasi bukilmaslik, jonini fido qilmoq, haqiqatni himoya qilmoq* singari birliklarda jasoratning turli qirralari verbalizatsiya qilinadi. Ushbu ifodalarning semantik tarkibida faqat jismoniy harakat emas, balki ruhiy bardoshlilik, maqsadga sodiqlik, axloqiy qat'iyat va fidoyilik ma'nolari ham mavjud. Masalan, *ortga chekinmaslik* birikmasi bevosita jismoniy harakatni ifodalashi mumkin bo'lsa-da, ko'chma ma'noda insonning o'z maqsadi yoki qaroridan voz kechmasligini anglatadi. *Irodasi bukilmaslik* ifodasida esa jismoniy predmetning egilishi haqidagi tasavvur inson ruhiyati va irodasiga ko'chiriladi.

Bu holat "jasorat" konseptining metaforik modellari mavjudligini ko'rsatadi. Inson tafakkurida mavhum ma'naviy holatlar ko'pincha aniq jismoniy tajriba vositasida konseptuallashtiriladi. *Sinovga tik qaramoq, boshini baland tutmoq, ruhi sinmaslik, irodasi bukilmaslik, oldinga intilmoq* kabi ifodalarda jasorat vertikallik, mustahkamlik va harakat obrazlari bilan bog'lanadi. "Tik turish" va "boshni baland tutish" ijobiy ruhiy holatni, "sinmaslik" va "bukilmaslik" esa ichki barqarorlikni anglatadi. Shu tariqa jismoniy makonga oid til birliklari ma'naviy-irodaviy sifatlarning lingvistik ifodalovchisiga aylanadi.

Jasoratning semantik tuzilishida qo'rquv tushunchasi ham alohida ahamiyatga ega. Jasorat va qo'rquv bir-biriga mutlaq zid tushunchalar sifatida ko'rinishiga qaramay, konseptual

jihtadan ular o'zaro chambarchas bog'liq. Jasoratning namoyon bo'lishi uchun muayyan xavf, tahdid yoki qiyinchilikning mavjudligi nazarda tutiladi. Shaxs bunday vaziyatni angelaydi, uning salbiy oqibatlarini his qiladi, ammo shunga qaramasdan o'z maqsadi yoki ma'naviy tamoyiliga muvofiq harakat qiladi. Shu sababli jasoratni qo'rquvning mutlaq yo'qligi sifatida emas, balki qo'rquvni ongli ravishda boshqarish va undan ustun kelish qobiliyati sifatida talqin qilish maqsadga muvofiqdir. Bu xususiyat jasoratning psixologik mazmunini uning ma'naviy-aksiologik mazmuni bilan bog'laydi.

"Jasorat" konseptining ma'naviyat bilan munosabati uning ijtimoiy tabiatida ham ko'zga tashlanadi. Jamiyat muayyan xatti-harakatni jasorat sifatida baholashda faqat uning xavflilik darajasini emas, balki harakatning maqsadi va axloqiy mohiyatini ham e'tiborga oladi. Masalan, o'z manfaatini ko'zlab xavfli ishni amalga oshirish bilan boshqalarning hayoti, haqiqat, adolat yoki Vatan manfaatlarini himoya qilish maqsadida xavfga borish bir xil aksiologik bahoga ega emas. Shunday ekan, jasorat tushunchasining semantik tuzilishida "maqsad" va "qadriyat" komponentlari yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Aynan ushbu komponentlar jasoratni oddiy tavakkalchilik yoki xavfga moyillikdan farqlash imkonini beradi.

Shuningdek, jasoratning lingvistik reprezentatsiyasida milliy-madaniy tajribaning ta'siri ham kuzatiladi. O'zbek lingvomadaniyatida jasorat tushunchasi ko'pincha *mardlik*, *or-nomus*, *vatanparvarlik*, *fidoyilik*, *sabr-matonat* kabi qadriyatlar bilan bir semantik makonda namoyon bo'ladi. Bunday bog'liqlik til birliklarida xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy munosabatlari va axloqiy qarashlari aks etishini ko'rsatadi. Binobarin, "jasorat" konseptining mazmuni universal psixologik xususiyatlarga ega bo'lish bilan bir qatorda, muayyan lingvomadaniy muhitda milliy xususiyatlar bilan ham boyiydi.

Umuman olganda, "ma'naviyat" semantik maydonida "jasorat" konsepti insonning jismoniy, ruhiy, irodaviy va axloqiy xususiyatlarini birlashtiruvchi ko'p qatlamli konseptual tuzilma sifatida namoyon bo'ladi. Uning mazmuniy yadrosini xavf yoki murakkab vaziyatni anglagan holda qo'rquvni yengish, ma'naviy qadriyatlarga sodiq qolish va qat'iy harakat qilish tashkil etadi. "Mardlik", "matonat", "qat'iyat", "fidoyilik", "viydon", "mas'uliyat", "or-nomus" kabi birliklar esa uning semantik periferiyasini shakllantirib, konseptning ma'naviyat maydonidagi boshqa tushunchalar bilan uzviy aloqasini ta'minlaydi. Til birliklari, barqaror birikmalar hamda metaforik modellar tahlili jasoratning inson ongida faqat qo'rqmaslik emas, balki ma'naviy mas'uliyat, iroda va qadriyatga asoslangan faol harakat sifatida konseptuallashtirishini ko'rsatadi. Shu bois "jasorat" konsepti ma'naviy qadriyatlar tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning lingvistik tadqiqi til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi uzviy munosabatlarni ochib berishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 2001.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002.
3. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – Москва: Филологический факультет МГУ, 1996.
4. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. – Москва: Академический проект, 2004.

5. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – Москва: Языки русской культуры, 1996.
6. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.
7. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. – New York: Oxford University Press, 1997.

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM ISTIQBOLLARI

II RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, 6-oktyabr

Mas’ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

O‘ZBEKISTON — 2030: INNOVATSIYA, FAN VA TA’LIM
ISTIQBOLLARI. II Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
materiallari. – Toshkent: Scienceproblems team, 2026. – 200 bet.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: Scienceproblems Team

Konferensiya o‘tkazilgan sana: 2026-yil, 2-oktyabr

ISBN 978-9910-8337-7-9

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.